

Linköpings universitet

Läraryrket
Läraryrket

Sebastian Agelin

Rörlig bild för lärande

Lärares intentioner och villkor för att elever ska göra film i skolan.

Examensarbete 15 hp

LIU-LÄR-L-EX--14/23--SE

Handledare:

Elisabeth Ahlstrand

Institutionen för

beteendevetenskap och lärande

	Institutionen för beteendevetenskap och lärande 581 83 LINKÖPING	Seminariedatum
--	---	-----------------------

Språk	Rapporttyp	ISRN-nummer
Svenska/Swedish	Examensarbete b-nivå	LIU-LÄR-L-EX--14/23--SE

Titel

Rörlig bild för lärande: Lärares intentioner och villkor för att elever ska göra film i skolan

Title

Film for learning: Teachers perspectives in letting pupils create film as a subject in school according to intentions and terms.

Författare

Sebastian Agelin

Sammanfattning

Detta arbete handlar om hur lärare kan uppfatta hur elever inom grundskolan lär och vad de kan lära genom att göra egna filmer. Arbetet beskriver lärares syften med att låta elever skapa film i skolan och vad som krävs av lärare och elever för att arbetet ska fungera och svara upp mot läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. Undersökningen består dels av en litteratursökning och dels resultatet från en kvalitativ intervju av lärare. Lärarna som intervjuats berättar att det är ett arbetssätt som fungerar mycket bra för dem. Eleverna är ofta väl motiverade och många skolämnena kan integreras. Dock kan inte all undervisning ske på detta sätt eftersom arbetet tar mycket tid och kan orsaka stress. En del av arbetet sker dessutom på lärarnas egen fritid. Elever lär sig att skapa berättelser som kan filmatiseras. Det finns även intention om att elever som arbetar med film genom sina erfarenheter att berätta och få fram sitt budskap ska kunna bli mer kritiska gentemot det mediala utbudet.

Nyckelord

Rörlig bild, film, skola, lärande

Innehållsförteckning

INLEDNING.....	4
BAKGRUND	4
SYFTE.....	5
LITTERATURGENOMGÅNG	6
INTENTIONER.....	6
VILLKOR	12
LÄRANDE	13
METOD.....	15
URVAL	15
RELIABILITET OCH VALIDITET.....	15
DATAINSAMLING	16
ETISKA ASPEKTER	17
GENOMFÖRANDE	17
BEARBETNING AV INFORMATION	18
RESULTAT	19
INTENTIONER.....	19
ELEVERS VILLKOR	25
LÄRARENS VILLKOR	26
DISKUSSION	30
METODDISKUSSION.....	30
RESULTATDISKUSSION	31
REFERENSER.....	36
BILAGA 1 - SEMISTRUKTURERADE INTERVJUFRÅGOR.....	38
BILAGA 2 - PERSONLIG REFLEKTION OM VAL AV UTRUSTNING.....	40

Inledning

Att arbeta med bilder har pågått i över 15000 år. De första kända bilderna ristades in i bergsväggar i Lascaux, Frankrike (Olsson, 2002). I Danielssons (2002) avhandling kan man läsa att det inte är en nyhet att arbeta med media¹ inom svenska skolan. Redan på 1920-1930-talet påbörjades arbete med skolradio i Sverige. Under 1940-talet användes film, främst i samband med yrkesutbildningar. Elever skulle också få kontakt med bildframställning i vid bemärkelse, bland annat genom fotografering och grafiska reproduktionsmetoder. Filmen kunde dessutom fungera som en "alternativ pedagog" i brist på kompetent lärarresurs. I Läroplan för grundskolan (Lgr 62 gm Danielsson, 2002) nämndes den rörliga bildens språk, där elever skulle tränas i ett kritiskt medietänkande. I Lgr 69 (gm Danielsson, 2002) började dramapedagogiken slå igenom som en viktig del av ämnet svenska. I Lgr 80 (gm Danielsson, 2002) skulle massmediestudier ske på alla stadier. I kursplaner år 2000 nämns film som en del av ett vidgat textbegrepp (Skolverket, 2008).

Idag har ett flertal elever tillgång till en komplett filmstudio i fickan genom sin mobiltelefon. Hur kan vi idag hjälpa elever att använda denna teknik för att de ska nå kursplanernas mål? Vad måste vi ta hänsyn till? Kan arbete med film ge ytterligare kunskaper?

Bakgrund

Jag har själv under min grundskoletid deltagit i ett filmprojekt i mitten av åttiotalet. Min klass deltog i projektet "Hanteras Varsamt", som ingick i Sveriges Televisions utbud, och vår klass fick göra filmer som skickades till en skola i England. Några filmer som klassen gjorde visades även på TV.

När jag började arbeta som lärare 1999 fick jag insikter i att det inte är helt enkelt att via tal och text inspirera eleverna, det var inte alltid tillräckligt att själv vara påläst och intressant för att lektionerna skulle generera lärande i tillräckligt hög grad. Elever behöver ofta själva praktiskt uppleva och skapa ett eget berättande för att omvandla information till kunskap och dessutom utveckla intresse till det stoff som lärs ut i skolan.

Genom att låta elever rita bilder och själva berätta vad de lärt sig ökades deras intresse för skolarbetet. Efter ytterligare en tid fick elever tillgång till fler datorer och mitt klassrum blev 2006 utrustat med bildkanon. Elever kunde nu använda sig av PowerPoint för att berätta vad de lärt sig och blev duktiga på att använda detta medium och utsåg "klickare", en person som bytte bild på presentationen, för att berättaren med bättre flyt kunna redovisa vad de lärt sig. Eleverna blev stolta över resultatet och många av dem ville visa bildspelen hemma.

---

¹ Ordet *medium* (*plural: media*), som jag använder det i detta arbete, betyder transport av information och underhållning (NE.se).

År 2005 fick jag erbjudande att läsa kursen "Rörlig bild och lärande" som gavs av Dramatiska institutet. Kommunen där jag arbetar satsade på att höja kompetensen hos lärare för att undervisa med hjälp av film. Pedagogerna som gick kursen delgavs kunskaper att förstå och tolka budskap från vanliga- och rörliga bilder samt att skapa film. Jag fick i samband med kursen ett stort intresse och fick dessutom verktyg som jag kunde använda för att arbeta med mina elever i skrivprocess. Kursen gav mig dessutom elementära kunskaper i dramaturgi² vilket också gjorde undervisningen i svenska mer intressant. Exempelvis kan skaparen av en berättelse plantera information i början av denna. Av denna planterade information skapas "överenskommelser" med publiken. Granath (2002) beskriver händelsen i filmsammanhang, berättaren kan genom överenskommelser hålla publiken mer intresserad. En rubrik t ex ger vissa löften om innehållet. Granath, vars bok jag jämför med, menar att en titel och filmaffisch ger information och överenskommelser om innehållet. Men om skaparen bryter en överenskommelse med sin publik blir denna ofta besviken.

Mina erfarenheter av att använda film i undervisningen har varit mycket goda eftersom elever blir inspirerade både av att själva söka kunskaper, lösa problem och skapa något de själva är stolta över.

Syfte

Jag vill undersöka för- och nackdelar med arbetssättet att skapa film för lärande sett ur pedagogens perspektiv med inriktning intentioner och villkor.

Mina frågeställningar som ska genomsyra arbetet med att skapa film är:

- Vad vill läraren med undervisningen?
- Hur kopplas undervisningen till läroplanen?
- Hur arbetar lärare med undervisning där elever skapar film?
- Vad krävs i form av utrustning och tid?
- Hur upplever lärarna att arbetet fungerar för eleverna?

Jag har valt att göra en kvalitativ undersökning där jag intervjuar lärare som har stor erfarenhet av att låta elever skapa film för sitt lärande. I resultatdelen presenterar jag en sammanställning av svar på de frågor jag ställt och detta tolkar jag i diskussionsdelen.

Undervisningen och kursplaner i denna undersökning är begränsad till målen och centrala innehållet för år 4-6.

---

² Ordet *dramaturgi* eller dramateori som NE.se använder som synonym, används som kunskapen om hur man bygger upp ett bra berättande som "fångar publiken".

Litteraturgenomgång

Eftersom undersökningen genomsyras av lärarens perspektiv är läroplanen tätt integrerad i litteraturgenomgången. Jag vill genom detta sätt tydligt visa att arbetssättet att låta elever skapa film är relevant enligt läroplanens intentioner. Jag har framöver fokuserat på det centrala innehållet år 4-6 framöver.

Intentioner

Moderna verktyg och digitala medier:

I och med att de digitala medierna blir viktigare, har vår nya läroplan (Skolverket, 2011) anpassats och ett betydligt större fokus läggs på att kunna hantera dessa medier än i tidigare läroplaner och kursplaner (Skolverket, 2008). I skolans bildmål ställs det krav på att eleverna ska använda modernare bildverktyg, detta innebär bland annat fotografering och filmande. Dessutom ska eleverna kunna hantera digital bildhantering (Skolverket, 2011). Detta är en stor skillnad från den tidigare kursplanen som inte innehåller ordet digital i någon som helst form (Skolverket, 2008). Datorn som hjälpmedel har i tidigare kursplan varit ett hjälpmedel att skapa text och ett möjligt hjälpmedel i matematik precis som miniräknaren (Skolverket, 2008). Nu får datorn ytterligare en roll i och med bildmålet fotografering och filmande samt redigering i datorprogram (Skolverket, 2011). Dessa mål innebär ett större ansvar för rektor att se till att utrustning av god kvalitet finns tillgänglig för att kunna utföra uppdraget (Skolverket, 2011). *Medier* som ord och del av ord, är ett frekvent begrepp i skolverkets nya kursplaner.

Däremot måste inte all information komma från böcker, Hayles (2012) påstår till och med att "The age of print is passing" (s. 2) inte så att böcker kommer att bli omoderna men att de inte längre kommer att vara det främsta mediet för kommunikation.

Lust att lära

Elevers lust att lära är ett viktigt bidrag till elevernas harmoniska utveckling och ska vara en del av grunden för skolans verksamhet (Skolverket, 2011). Danielsson (2002) skriver i sin avhandling att undervisning där elever får använda film som verktyg för sitt lärande kan inspirera. Redan i förordet inleder hon med "så fort tiden har gått" när hon beskriver vad elever sagt som arbetar med video- och medieverksamheter. Vidare skriver Danielsson att elever gärna lägger egen fri tid för skapa video och meningsfullhet skapas.

Alla har en möjlighet att få en viktig roll inom filmarbetet, inte bara de som är framför och bakom kameran. I Danielssons avhandling berättar hon om en pojke som inte ville sköta AV-utrustning eller uppträda. Han fick sköta ridån, som ansågs vara ett lågstatusjobb. I och med uppgiften blev han tvungen att hålla reda på scenernas struktur, studera repliker för att veta var

olika skiften skulle göras, tack vare detta växte han i sin ansvarsroll och bemöttes med respekt av övriga i klassen.

Skapande verksamhet

Skolverket (2008) ger inom sitt uppdrag mål om att skapande verksamhet ska förekomma i undervisningen. Varje elev ska kunna använda kunskaper i bland annat bild och drama. Dessutom anser Skolverket (2011) att skapande arbete, tillsammans med lek, är väsentliga delar i det aktiva lärandet och att ett eget skapande är något som eleverna ska tillägna sig. Ordet "film" nämns 14 gånger i Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 [LPO 11]. Vad elever vill berätta beror till viss del på kön. Det är vanligare att flickor skriver om kärlek, familjesituationer och djur. Pojkars filmer innehåller mer fart och våldsamerheter. (Danielsson 2002).

Bilder i läs- och skrivutveckling

Barns lärande sker inte enbart genom skriven text. Redan tidigt hanterar barn bildmaterial som de kan tolka och förstå långt innan de förstår skriven text (Hernwall, 2011). Hernwall tror dessutom att en lösning kan vara att välja "texter" som sträcker sig mot flera medier och kommunikationsformer när eleverna inte bara ska lära sig en vanlig text. Han hänvisar till aktuell forskning där fokus nu mer riktas mot "media literacy"³. än åt "literacy"⁴. Hernwall (2011) påpekar också fördelar med att elever kan använda serier och digitala medier i sin läs- och skrivutveckling. Hayles (2012) nämner att människan samutvecklats epigenetiskt⁵ med teknologi, ett exempel är att människan går på två ben på grund av utveckling av verktyg, som i sin tur utvecklar vår förmåga att gå på två ben. Idag utvecklas vi av mediernas utveckling och i samband med det utvecklar vi medier. Det är idag inte ovanligt att människan kan kommunicera med många olika medier som iPhone, datorer och surfplattor som "trycker" oss mot snabbare kommunikation, och då inte bara genom ren text.

Multimodal och vidgat textbegrepp

För att elever ska kunna kommunicera genom att göra en film behövs många strategier för kommunikation. I processen ingår ett kreativt arbete där främst penna och papper behöver användas. Eleverna beskriver inte handlingen enbart genom ett klassiskt textbegrepp utan

---

³ Media literacy uttrycks som en generell mediakompetens (Hernwall 2011).

⁴ Literacy definieras som läs- och skrivkunnighet (NE.se).

⁵ Epigenetisk utveckling är en utveckling genom en serie stadier (NE.se). Hayles (2012) använder begreppet enligt samutveckling där en förändring leder till en ytterligare förändring.

bygger oftast upp en berättelse genom bilder i kombination med text i ett bildmanus eller storyboard som det också kallas (Granath, 2002). I storyboarden kan gruppen som ska filma utläsa perspektiv. Med hjälp av storyboardens bilder kan gruppen läsa ansiktsuttryck och se vilka känslor som ska visas, detta är smidigare än att berätta genom ren text. För att beskriva detta kan man använda två ord: Multimodal eller vidgat textbegrepp.

Det vidgade textbegreppet användes 1994 i kursplanen och lyftes fram ytterligare år 2000 (Hernwall, 2011). Hernwall anser att detta är självklart för att skolan ska vara "i takt med tiden". När medieutvecklingen tar stora kliv i samhället i övrigt måste skolan följa med.

Med filmen ges elever möjligheter att visa kunskaper som inte enbart består av det skrivna ordet. I kursplanerna (2008) ges beskrivningen "Bilder uppträder i samverkan med andra uttrycksformer som exempel tal, text och musik inom ramen för ett vidgat textbegrepp". (Skolverket, 2008, s. 10) En beskrivning hur det vidgade textbegreppet i praktiken används när elever arbetar med film är

Working with moving image media provides pupils with an opportunity to express himself or herself in a different manner than by writing or speaking (Blom & Viklund, 2002, s. 10).

Anna-Malin Karlsson (2007) nämner begreppet multimodal som är ett semiotiskt⁶ begrepp bestående av mer än själva språket. Där hon för fram hypotesen att detta kan vara ett vidgat textbegrepp.

I en färdig film berättas en historia på ett sätt som nästan helt saknar text. Granath (2002) beskriver 16 komponenter som ska gestaltas vilka han delat upp i kategorierna vad betraktaren ser, hur betraktaren ser och vad som hörs samt titeln. För att beskriva en enda bild, eller scen i detta fall, går det åt en stor mängd ord. Det är alltså lättare att använda texter i en meningsfull helhet som t ex bild och kort beskrivning som en storyboard är avsedd att vara.

Att sprida ett budskap

För att sprida sitt budskap måste man möta den målgrupp som budskapet är avsett för. Om man t ex vill berätta för barn måste språket och bilder anpassas efter dessa (Granath 2002). Till exempel nämner Granath en informationsvideo avsedd för personalen på ett datorföretag om datorer då kan man utgå från att de redan innan äger en del kunskaper och kan använda deras fackspråk.

---

⁶ Semiotik, något förenklat, är språk med symboler, eller i detta fall bilder, som inte måste vara bundet till ett talat eller skrivet språk.

Det är en av skolans uppgifter att hjälpa barn att delge sina åsikter, detta ingår i Barnkonventionen som bland annat Sverige har undertecknat. Hela barnkonventionen kan läsas på UNICEFs hemsida.

Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör henne/honom.
Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad. (UNICEF.se, u. å., hämtad 2014)

För att bättre kunna sprida sina budskap kan pedagogen också ge eleverna grundläggande kunskaper inom retorik⁷. Retorik är läran om hur en berättare effektivt använder de språkliga medel som står till buds för att uttrycka ett budskap i en speciell situation. (Carlsson och Koppfeldt, 2003). Elever har möjligheter att skapa olika filmer med olika syften, men oavsett vilken information som ska nå en mottagare innehåller den någon form av budskap. Man kan ge elever bakgrund till hur de kan sprida sitt budskap för att budskapet ska nå rätt personer. Carlsson och Koppfeldt (2003) beskriver tre beståndsdelar som användes redan i antikens Grekland, och som fortfarande praktiseras, för att beröra personer på rätt sätt:

- *Ethos*, är beskrivningen av själva karaktären och hur den framträder. För att vara trovärdig bör publiken känna igen sig i denna.
- *Logos* beskriver själva argumenten som används. Vid reklam och politisk information är det viktigt att berättaren kommer med argument som uppmanar mottagare att använda sitt eget omdöme. Ofta presenteras en aha-upplevelse och får den som tar del av budskapet en möjlighet att känna sig intelligent, exempelvis genom att ge en enklare gåta som ska lösas.
- *Pathos* handlar om att väcka känslor. Det kan vara känslor som hat, fruktan, hopp eller glädje. Karaktären kan själv visa känslor som förmedlas till publiken. Man kan också utfärda ett hot, så att rädsla uppstår men samtidigt utlova en lösning. Reklamens hot kan exempelvis vara skattehöjningar, fotsvamp eller mjäll (Carlsson och Koppfeldt, 2003).

Många TV-kanaler lägger i dag stora resurser för att få publiken att stanna kvar framför sin TV och inte "zappa" till någon annan kanal. Det gäller att vara den kanal som bäst behagar sin publik, för att kunna sälja reklam mellan programmen, eller som det heter inom retoriken *delectare*. Carlsson och Koppfeldt nämner också exempel på hur en lärare som står inför en skolklass måste rätta sig efter vissa retoriska regler för att inte eleverna ska utgå från att det som läraren säger ska verka tråkigt och ointressant.

En viktig retoriker är Cicero som skrivit böcker om talekonst redan århundradet före Kristus födelse. Många talare har försökt efterlikna hans skicklighet som talare (ne.se, 2014) Här drar

---

⁷ Retorik betyder värtalighet och handlar om konsten att tala väl (ne.se)

jag en parallell till Danielssons avhandling där hon beskriver att elever gärna imiterar TV-förebilder, här hänvisar hon till när elever skulle göra "morgon-TV" med olika inslag, där imitationer av Tv-personligheter var en del av ett humoristiskt inslag. (Danielsson, 2002).

Reglerna som nämns för retorik presenteras oftast genom fem punkter:

- En inledning, som väcker intresse.
- En bakgrund, som presenterar en överblick över det som ska behandlas
- Ett förslag läggs fram till vad som ska bli gjort.
- Ett skäl eller ett bevis presenteras för att förslaget ska gå igenom.
- Slutligen är det lämpligt att ge en sammanfattning, eller en känslomässig vädjan.

(Carlsson och Koppfeldt, 2003).

Granath (2002) belyser även vikten av att det kan vara lämpligt att göra undersökningar om det som ska filmas. Berättaren måste bli expert på sin egen berättelse för att hitta logiska förklaringar till handlingen. Publiken slutar att intressera sig för budskapet om historien inte håller ihop.

Att tolka ett budskap

Enligt LPO 11 krävs det av undervisningen att elever ska utveckla ett kritiskt tänkande. Elever ska kunna tolka reklambudskap, resultat från egna och andras undersökningar, religioners roll och andra källor till information på ett kritiskt sätt. När elever får information från olika medier ska eleven tolka budskapet och avsändarens syfte (Skolverket, 2011). Enligt Carlsson och Koppfeldt (2003) kan ett syfte med att använda retorik vara att eleven bättre lär sig att tolka budskap från olika informationskällor och genom detta bättre förstå varför någon vill sprida sitt budskap. Naturligtvis finns det även risker som Birgitta Olsson (2002) förklarar i boken, *Animera mera*.

Film är ett kraftfullt uttryck. Ingen annan uttrycksform kan komma så nära "sanningen" –och ingen kan användas effektivare för att sprida en lögn. (Olsson, 2002, sid 7)

Det visar sig att det finns en mindre skillnad på inläring ifall gymnasieelever får information genom film eller genom text. Störst fördel med att få information från film istället för bok sker då ett nytt ämne introduceras. Detta har visat sig när man mäter kunskaper efter längre tid. Slutsatsen var att en utbildningsfilm är att föredra framför text om ett nytt arbetsområde ska introduceras. I övrigt lär sig elever som grupp lika bra med hjälp av text (Serholt, 2011).

Skolämnen

Danielsson (2002) nämner att inte bara de ämnen som var tänkta från början att användes utan eleverna fick även träna på andra skolämnen. Ett exempel är ett par elever som arbetat med en animering om stenåldern. Dessa elever hade inte enbart använt kunskaper från de

samhällsorienterade ämnena och mediekunskap utan hade även fått använda kunskaper i matematik, bild, musik, läs- och skrivträning. Film är i sig inte ett skolämne enligt kursplaner, men fungerar ändå som ett komplement till undervisning i många skolor. Ämnet svenska tog tidigare upp film som del av ett "vidgat textbegrepp" (Skolverket, 2008). Film kan sprida information på ett annat sätt än traditionell text. Detta kan vara till hjälp för de elever som har svårt att föra vidare sina berättelser enbart genom text men även vara ett lustfyllt sätt att visa sina kunskaper inom ett speciellt kunskapsområde.

Det finns en liknande studie av Öhman-Gullberg (2006) som skriver om elever från profilklasser som inriktat sig mot estetiska ämnen som t ex bild, slöjd, musik och drama. Empirin i studien är filmer som elever gjort inför EMU-valet 2003. Ansvariga lärare för projektet var två bildlärare och en klasslärare och ämnena för filmerna berörde frågor inför EMU-valet. Denna forskning inbegriper 19 filmer som gjorts av 33 flickor och 23 pojkar. Exakt ålder på elever har jag inte funnit men av arbetet framgår att skolan är upp till årskurs 9 och att de yngsta profileleverna går i årskurs 3. Forskningen visar ett arbetssätt som är ämnesövergripande. Empirin till studien består av intervjuer och rörlig bild. Öhman-Gullberg skriver dessutom att det "... saknas teoretiska ramverk för mer omfattande studier med utgångspunkt i multimodala perspektiv..." (s. 59). Uppsatsen i sin helhet undersöker elevers arbete med film som en kommunikativ resurs. Läraren har mindre möjlighet att kontrollera elever, detta innebär också ett större ansvar som, enligt Öhman-Gullberg, elever faktiskt tar. Eleven måste hålla sig till ämnet och Öhman-Gullberg hänvisar till Säljö (2000) när hon skriver "Att ha kunskap i och om något, kan inte frikopplas från de regler och strukturer som karaktäriserat ämnet i fråga" (s. 122). Dessutom påpekar Öhman-Gullberg att man med hjälp av filmarbetet kan nå andra kunskaper än bara faktakunskaper som kännetecknas av att vara kontrollerbara.

Språkundervisningen i skolan kan också ha nytta av film som verktyg. Som ett komplement till undervisning där elever läser och skriver i böcker och säger enstaka meningar kan de med hjälp av film skapa ett större sammanhang där de använder det talade språket i samband med rörlig bild. Unga människor kan också tränas i att läsa undertitlarna när de lyssnar på ett annat språk. Med detta kan elever få en textförståelse och en förståelse för sammanhang (Skolverket, 2001).

Elevers tankar om att få vara med på film

Lågpresterande elever får chans att känna sig "jätteduktiga" och klara av offentliga uppläsanden. Barn ser skapandet av film som både lek och skola (Danielsson 2002). Danielsson skriver i sin avhandling att bild- och medieverksamhet ofta inneburit meningsfullhet för eleven. Synliggörandet av elevens intressen genom bland annat reportage har också påverkat

inställningen positivt. Eleverna har också fått ett nytt sätt att uttrycka sig med och har därigenom erhållit större respekt från kamrater och pedagoger.

Villkor

Tidsåtgången för att göra film

Att skapa film är, som nämnts tidigare, inte ett eget ämne från kursplanen men det kan vara ett arbetssätt där fler skolämnen kan samverka som bild, svenska, engelska, samhällsorienterande ämnen och naturorienterande ämnen för att nämna några (Skolverket, 2011). Man kan nå centralt innehåll i engelska och bild genom att göra en kort filmatiserad berättelse på engelska. Undervisningen kan bestå av att beskriva ett naturvetenskapligt fenomen med rörliga bilder och ljud. För att filmandet ska hinna genomföras kan det vara fördelaktigt att arbeta ämnesövergripande och därmed hinna med flera moment.

Tabellen är ett utdrag ur timplanen för grundskolan och beskriver utbildningens omfattning i timmar om

60 minuter. (SFS 2000:445). Total undervisning i grundskolan består av 7265 timmar.

Bild	230
Svenska	1490
Geografi Historia Religionskunskap Samhällskunskap	885
engelska	480

Utdrag ur grundskolans timplan

Exempel: Om eleven ska göra en film om När Karl X gick över Stora Bält kan denna använda tid från bild, svenska och samhällsorienterande ämnen. Görs dessutom en dokumentär på engelska blir det möjligt att låna några timmar från engelska genom vår timplan.

Problem som kan uppstå

För att arbetet med att skapa film ska fungera tillfredsställande behövs ofta en investering dels i material men det krävs också resurs i form av lärarledd tid. Eftersom arbetet fungerar bättre i små grupper (se resultatdelen) kan man behöva få hjälp av kollegor. Om detta behov inte tillfredsställs finns det en risk för konflikt orsakad av intresse och behov exempelvis när en lärare behöver en resurs och andra lärare behöver tid för planering och efterarbete och att det inte alltid går att uppfylla. Denna typ av konflikt är enligt Ekeland (2006) en intresse- och behovskonflikt.

Upphovsrätt

Eftersom många elever vill ha musik till filmer som de skapat, bör de informeras om att detta inte är tillåtet utan att upphovsrättsinnehavaren, det vill säga den person eller organisation som äger materialet, ger sin tillåtelse. Tillåtelsen bör ges skriftligt. Man får i undervisningssyfte använda musik och undantaget gäller även när skolan organiserar disco, konserter, elevföreläsningar eller liknande eftersom Sveriges kommuner har ett avtal med Svenska tonsättarens internationella intresseorganisation [STIM]. Spelar man däremot in en film eller ett bildspel med musikinslag behövs ett avtal utöver detta. Ett avtal är Musik i Media-Licens och ett annat görs direkt med upphovsrättsinnehavaren. Musik i Media-licensen ger skolans elever och personal bland annat rätten till att lägga musik till bild- och filmproduktioner. Musiken ska dock ha rättigheter som representeras av STIM/NCB eller IFPI/SAMPI (STIM, 2011).

Lärande

Studier av lärande har dominerats av två traditioner, dels det sociokulturella perspektivet som har ursprung genom psykologen Lev S. Vygotsky, som är en variant av behaviorismen och dels kognitivismen, som betonar människans tänkande som forskningsobjekt (Säljö, 2000).

Enligt Säljö (2000) vidareutvecklades behaviorismen av Ivan Pavlov och B. F. Skinner.

Behaviorismen ställer krav på empiriska resultat, till skillnad från filosofiska resonemang. För att nå ett empiriskt resultat gjorde Pavlov experiment på hundar där han undersökte hur yttre stimuli kunde påverka hur reflexer kunde utlösas. Pavlovs hundar kunde, med hjälp av träning och en onaturlig stimulus, fås att salivera. Hundar som inte tränats gav inte denna respons på samma stimulus. Begränsningen i denna undersökning var att responsen bara visades på beteenden av reflexkaraktär. Säljö skriver också om Skinner som också forskade om beteenden. Skinner forskade på hur beteenden kan förstärkas genom belöningar och hur beteenden förminskas genom att inte belönas. Belöningar kan både vara materiella, som sötsaker, mat och pengar men också immateriella som till exempel uppmuntran och beröm. Det sociokulturella perspektivet utgår från de kollektiva handlingarna och grundläggande kunskaper och det individuella lärandet. Lärandet, enligt Vygotsky, sker inte på samma sätt som kognitivismen menar genom ett direkt lärande av egen aktivitet, utan främst genom kollektiva verksamheter. Med andra ord lär vi oss genom att vi uppmärksammar det vi uppmuntras och tillåts till (Säljö, 2000).

Kognitivismen inriktas enligt Säljö (2000) på att beskriva och förstå människans kognitiva och mentala processer. Man mäter intellektet utan att ta hänsyn till övriga kroppen. Hjärnan jämförs med en dator som ska ta in, behandla, lagra och söka information. Kognitivisterna studerar inte

hur tänkande går till i sociala verksamheter. Dessutom har kognitivistiska teorier enbart ett litet inflytande i pedagogiska sammanhang i hur människor lär och utvecklas. Piaget som forskade inom detta område har bidragit till teorier som gör att barnet ska arbeta aktivt och upptäcka på egen hand, till skillnad från Vygotskys sociokulturella teorier där lärande sker i ett socialt sammanhang. Säljö skriver att Piagets teorier uppmuntrade lärare att föreläsa i mindre utsträckning för att istället uppmuntra elever att göra egna undersökningar och på detta sätt nå en kognitiv utveckling. Säljö nämner att Piaget inte i första hand ville tala om hur barn ska uppfostras eller undervisas men hans teorier har påverkat undervisning främst mellan sextio-, och nittioalet.

Införskaffandet av kunskaper kan enligt Vygotsky inhämtas genom ett socialt samspel där människor lär sig genom samarbete och Piaget ansåg att man lär genom olika steg, där man först får grundläggande kunskaper som sedan utvecklas genom egna erfarenheter till högre kunskapssteg.

Skolan har ett uppdrag att främja lärande och enligt läroplanen (Skolverket, 2011) är aspekter av kunskaper naturliga utgångspunkter för en diskussion. Kunskap, enligt Skolverket, kommer i olika former som dels förutsätter och dels samspelar med varandra. Aspekterna Skolverket nämner i läroplanen är fakta⁸, förståelse⁹, färdighet¹⁰ och förtrogenhet¹¹. Skolverket belyser vikten av att skolan, genom sitt arbete, ger utrymme för dessa kunskapsformer där de balanseras och blir till en helhet (Skolverket, 2011).

---

⁸ Fakta, pluralisform av faktum. Beskrivs av ne.se som sakförhållande som föreligger. Kan betecknas som en sats eller en sanning (NE.se). Gustavsson (2004) använder begreppet som information, konventioner och regler. Inom dessa finns inte åtskillnad mellan djup och ytlig kunskap eller mellan olika sätt att förstå fenomenet.

⁹ Förståelse är i filosofisk mening en tolkning av något betydelsefullt (NE.se). Gustavsson (2004) benämner förståelse som att man uppfattar en mening, eller innebörd, i ett fenomen.

¹⁰ Färdighet motsvaras av skicklighet eller förmåga (www.svenskaakademien.se).

Färdighetskunskapen är ”som att vi vet hur något ska göras och kan genomföra det” (Gustavsson, 2004 s. 23)

¹¹ Förtrogenhet har synonymer som invand i, grundligt insatt i, bekant med, bevandrad i (Swedenborg, 1992) Förtrogenhet är dessutom en ”tyst kunskap”, den kunskap som sitter i händerna och kroppen och som står i relation till påståendekunskap (Gustavsson, 2004)

Metod

Jag har med utgångspunkt i mitt arbetes syfte valt att ha en kvalitativ undersökningsstrategi. Detta ger möjlighet att skapa ett mer förutsättningslöst angreppssätt. Metodansatsen är fenomenologisk vilket betyder att individer skapar mening i den värld de lever i (Bryman, 2008). I just denna undersökning ska jag fenomenologiskt undersöka lärarnas tolkning av hur det är att arbeta med filmskapande. Med arbetets syfte bedömer jag att det är den kvalitativa intervjun som är den mest lämpliga metoden för datainsamling. Eftersom jag söker pedagogers subjektiva tankar om för- och nackdelar med arbetssättet går inte resultatet att mäta med en enkät, dels för att det är få lärare som jag känner till som regelbundet skapar film med elever, dels för att det är svårt att diskutera intressanta svar, eller som Bryman (2008) skriver att intervjuaren inte kan hjälpa respondenten att skapa en tydlig bild av exakt det som informanten vill säga eller om respondenten helt enkelt inte förstår frågan. En observation besvarar inte heller för- och nackdelar utan enbart små fragment av en arbetsprocess som bara pedagoger som använt metoden under flera tillfällen kan besvara. En annan fördel med denna undersökningsstrategi är att man kan ställa uppföljnings- och sonderingsfrågor till skillnad från en enkät (Bryman, 2008).

Urval

Jag har använt mig av ett bekvämlighetsurval. I detta fall innebär det att jag valt individer som jag redan känner genom mitt yrke och som arbetar med det som syftet beskriver, alltså personer som inom olika yrkesgrupper har undervisat barn om filmning. Jag är medveten om att resultatet från denna typ av undersökning inte kan generaliseras till ett större sammanhang och resultatet kan därför inte betraktas som en generell sanning. Informanterna är dessutom bekanta med och positiva till detta arbetssätt vilket troligtvis påverkar resultatet.

Reliabilitet och Validitet

Reliabilitet och validitet är enligt Bryman (2008) oftast aktuell då man gör en kvantitativ undersökning. Istället kan man byta ut dessa kriterier mot trovärdighet (credibility), överförbarhet (transferability) och pålitlighet (dependability). Om det finns många olika beskrivningar av en social verklighet är det trovärdigheten av en beskrivning som avgör hur acceptabel den är för andra människor. När man studerar en liten grupp med gemensamma egenskaper, tenderar det kvalitativa att ha fokus på det kontextuellt unika och på meningen hos eller betydelsen av den sociala verkligheten som studeras. Pålitligheten säkerställs genom att forskare som ska kunna bedöma en undersökning enligt detta kriterium måste anta ett

granskande synsätt, vilket ställer krav på fullständig och tillgänglig redogörelse av forskningsprocessen – problemformulering, val av undersökningspersoner, intervjuutskrifter och beslut rörande analysen av data (Bryman, 2008).

Min rapport är en konstruktion av intervjuer av tre personer med pedagogiskt uppdrag att ge elever möjlighet att lära genom att göra film. Intervjuerna har spelats in och senare transkriberats. Eftersom personerna som intervjuats samtliga är yrkesverksamma inom samma geografiska område kan resultatet skilja för hela riket. Intervjufrågor kan ha påverkats eftersom jag och dessa pedagoger är mycket positiva till detta arbetssätt. Jag har försökt att ställa frågorna så neutralt så att intervjupersonernas svar ska spegla deras åsikter så långt som möjligt. Enligt Kvale(1997) kan jag inte vara helt säker på att jag exakt rätt tolkat intervjun precis som intervjupersonen avsett eftersom en annan forskare skulle kunna göra en annan tolkning:

Skiljaktiga tolkningar av samma intervjuavsnitt förekommer förvisso fast förmodligen inte så ofta som man tror. (Kvale, 1997. sid 190).

Personer som jag valt för intervju har inom sina respektive yrken arbetat med att göra film tillsammans med elever inom den svenska grundskolan. Eftersom jag genom tidigare engagemang arbetat med dessa personer upplever jag att de kan känna sig trygga med mig som intervjuare. De vet också att deras namn inte nämns i arbetets slutversion. Eftersom alla intervjuade har ett engagemang och ser många fördelar med att låta elever skapa film kan man anta att resultatet inte kommer att gälla Sveriges lärare som grupp. Resultatet väntas bli mycket positivt till arbetssättet och inte överensstämmande med lärare som statistisk grupp.

Alla personer som jag tillfrågat har inte velat ställa upp på intervju, i fall där jag fått nej är tidsåtgång för intervju oftast en bidragande orsak.

Datainsamling

Jag har förberett frågor till en halvstrukturerad intervju, se bilaga. Samtalsformen erbjuder både struktur och syfte och ger möjlighet till fördjupande följdfrågor. Kvale (1997) hävdar att den erhållna kunskapen är subjektiv, inte objektiv. Fördelen som passar in på mitt syfte är enligt Kvale (1997) att man kan fånga en mängd olika personers uppfattningar och ge en bild av en mångsidig värld. Skulle jag göra en helt strukturerad intervju skulle intressanta frågeställningar inte kunna fördjupas på samma sätt och utrymmet för följdfrågor begränsas. Intervjuerna spelades in och transkriberades. Svaren strukturerades därefter upp i underkategorier och

några svar och andra diskussioner som inte kunde hänvisas till undersökningens syfte ströks. Svaren till respektive underkategori analyserades och beskrevs på det sättet som jag tolkade mina informanternas svar.

Etiska aspekter

För att en undersökning ska ha hög kvalitet bör man vara medveten om ett antal etiska principer som gäller för denna typ av intervjuer. Bryman (2008) har skrivit att dessa principer ofta sammanställs till fyra krav:

- informationskrav
- samtyckeskravet
- konfidentialitetskravet
- nyttjandekravet

Informationskravet innebär att den som intervjuas ska känna till undersökningens syfte.

Samtyckeskravet betyder att den som blir intervjuad ska godkänna att de medverkar. För att skydda deltagarnas integritet finns ett konfidentialitetskrav som innebär att undersökaren inte får namnge personer eller deras arbetsplats. Det är inte tillåtet att använda informationen undersökaren fått av de intervjuade i andra sammanhang än själva undersökningen, detta kallas nyttjandekrav (Bryman, 2008).

I mitt arbete har jag försäkrat mig om att de medverkande vill delta i undersökningen. De som ska intervjuas fick, efter det att syftet lästes upp, välja att avbryta intervjun. Intervjuerna har genomförts på deltagarnas fritid.

Genomförande

Innan intervjun tillfrågades informanterna om de ville delta. I de fall där svaret blev ja fick informanten själv välja var någonstans intervjun skulle genomföras. Informanternas val har både varit på deras respektive arbetsplatser och i deras hemmiljö. Intervjun inleddes med att jag ännu en gång berättade om syftet med min undersökning och om de fortfarande var intresserade av att delta, vilket de gärna gjorde. Jag ställde frågan om de hade något emot att samtalet spelades in och försäkrade dem om att bara jag och eventuellt handledaren skulle ges möjlighet att lyssna på det inspelade materialet med hänvisning till konfidentialitetskravet. Den första frågan som ställdes handlade om grupper. Frågan var initialt inte tänkt att tas upp i undersökningen, jag ville ha en fråga som de normalt känner sig trygga att besvara för att få igång samtalet.

En av de intervjuade ville avbryta intervjun för pauser och diskussion om annat en längre stund innan intervjun återupptogs. Dessa önskemål tillgodosågs. Frågor kan dock ha vinklats på grund av de informella samtal som genomfördes. Alla samtal spelades in för att senare transkriberas. Eftersom personerna är så pass engagerade för film i skolan och jag vill ställa bra frågor, ansåg jag att jag inte skulle hinna anteckna information under tiden och dessutom var orolig att jag skulle missa viktig information och inte kunna vara tillräckligt koncentrerad för att skapa lämpliga följdfrågor. Dessutom skulle intervjun ha tagit mycket lång tid att genomföra. Vid transkriberingen har jag inte ändrat ordföljd eller grammatiska fel, dessa har inte heller ändrats vid citeringar på resultatdelen utan ska vara så nära originalintervjun som möjligt. Jag har däremot inte transkriberat pauser, harklingar och liknande eftersom jag inte anser att det fyller något syfte med denna undersökning.

Bearbetning av information

Jag kommer att välja ut de intervjufrågor som bäst besvarar syftets intention, nämligen för- och nackdelar med detta arbetssätt med inriktning på intentioner och villkor.

Vad elever lär sig, hur det stämmer överens med lärarens och kursplaners intentioner. Vad som är nackdelar med arbetssättet och vilka begränsningar och möjligheter skolans ram ger för arbetet. Hur lärare arbetar med film.

Mina informanter:

Lärare A, en kvinna, arbetade vid intervjutillfället på en central skola på orten. Då var hon klasslärare för en år 6. När hon arbetar med film är det inom klassens ram.

Lärare B, en kvinna, arbetade vid intervjutillfället på en annan central skola på orten. Hon var klasslärare för en år 5 och arbetade främst med film inom elevens val men även inom klassramen.

Lärare C, en kvinna, arbetade vid intervjutillfället som kommunal resurs inom film för hela grundskolan. Hon handleder dessutom lärare med att arbeta med film.

I resultatdelen har samtliga informanters synpunkter beaktats likvärdigt.

RESULTAT

Intentioner

Att göra en berättelse

På frågan vilka skolämnen som används för att göra film berättar informanterna att många skolämnen kan användas inom filmskapandet. Ofta anses själva processen att skapa en berättelse med början, handling och slut som mycket viktig. Dessutom tränas eleven på att göra sig förstådd som en stor del av lärandet. I filmen ges elever möjlighet att berätta med hjälp av det vidgade textbegreppet hur något förhåller sig utan att behöva använda skriven text. Att skapa egna filmer kan också öka förståelsen för att allt som visas på film inte behöver vara sant. Filmer kan göras för att träna engelska. Det är också viktigt att kunna förstå hur en film är skapad.

Där kan man använda filmen som ett väldigt bra exempel på hur man skapar en röd tråd och berättelser med början, mitten och slut. (A)

Inom de naturvetenskapliga ämnena finns det möjlighet att spela in experiment som elever gör. Men det som berättas mest är just att kunna skapa en berättelse att träna elever att skapa en struktur för sitt berättande som även fungerar för skriven text.

Om jag hoppar till svenska. Lilla författarskolan till exempel så då har vi hittat på en berättelse tillsammans då är vi halvklass, vi har samlat 10 stycken text och hur gör man en berättelse och vad är en röd tråd för någonting och man kan sätta upp bilder vad det ska handla om, hur är miljön...(B)

Det är det viktigaste, att kunna berätta någonting så att någon vill lyssna vad det är för någonting. Det är en sorts kunskap för mig att man får hjälp att göra en berättelse begriplig för den som ska lyssna.(C)

... där kan man använda filmen väldigt bra exempel på hur man skapar en röd tråd och berättelser med början mitten och slut, som håller ihop. (A)

...det är att få dem att berätta, det är det viktigaste. Att kunna berätta någonting så att någon vill lyssna vad det är för någonting. Det är en sorts kunskap (C).

Med filmens hjälp kan elever även ges möjlighet att träna på engelska. Förberedelser kan också göras på engelska, men det är inte lika självklart, men en målsättning.

I engelska så är ju målsättningen framför allt att dom ska våga prata och producera engelska liksom i film. (A)

Vissa klasser i engelska har jag fått så långt att de till och med använder engelska som arbetspråk när de gör sin film och då ska jag erkänna att det är inte samtliga 100%. Men om

även halva klassen kommer så långt att de faktiskt använder engelska som arbetspråk när de producerar sin film, och så gör dom filmer där de pratar engelska. (A)

Enligt dem jag intervjuat kan dock många fler skolämnen integreras i filmskapandet, där filmen bara är ett verktyg att nå andra kunskaper. Inom naturvetenskapen kan kroppens funktioner beskrivas med hjälp av film, man kan berätta om vikingatiden och barnkonventionen för att nämna vissa. Arbetet med att göra film kan skapa en helhet inom vissa kunskapsområden.

Vi gjorde jättebra dokumentärfilmer om barnkonventionen, vi gjorde dem i spelfilm och då är det innehållet som är det viktiga... Så hade vi ambitionen i höstas var att vi skulle prova att göra film i NO, för det hade jag aldrig gjort förut. Och då hade jag tänkt att vi skulle göra animerad film, alltså animera kroppsliga funktioner och sådant där. ... och som nu Vikingatiden att illustrera en legend från vikingatiden. (A)

Och då jobbar man ju med historia eller svenska eller engelska och allting kommer ju in i arbetet när man arbetar med film. (C)

Att få fram sitt budskap

För att kunna berätta någonting behöver publiken förstå budskapet. Det är också viktigt att engagera de som ska se och för att nå dit behöver elever en struktur. Informanter nämner att några elever gärna skulle springa ut med kameran, filma ett antal actionscener och lärarnas erfarenhet är att resultatet inte blir bra utan den nödvändiga struktur som ett bra manus ger. Gemensamt för de intervjuade är att de lägger stor vikt vid att ett genomtänkt manus ska göras. Om det inte görs så blir resultatet lidande.

Dom som sticker ut utan det där och bara filmar och kommer på nya saker dom får ju sällan ihop en bra film i slutet. (A)

En informant vill upplysa elever att allt som kan ses på film inte är sant och hon vill därför träna elever på att upptäcka vad som är sant och inte.

Det viktigaste för mig är att göra en berättelse begriplig för den som ska lyssna.. En sak som jag tycker är viktig det är det hära att genomskåda hur filmer är gjorda hur asså det kan man ju göra med trickfilm, att man ser vet att det man ser är inte riktigt, behöver vara sant. (C)

En informant nämner barnkonventionen, att barn har rätt att uttrycka sig och dessutom har rätt till att få hjälp med det. Man kommer att ha bättre möjligheter som vuxen om man kritiskt kan granska budskap som ges i media.

Färdighetsträning att skapa film

Berättelsen är viktig, man kan börja med att spåna idéer, skapa manus och storyboard.

Betraktaren måste förstå filmen. Man ska ställa sig frågan: Vad är målet med filmen? Dessutom

är kameratekniken viktig, eleverna måste kunna använda stativ, kamera och byta batterier. En viktig kunskap är hur man ska hantera videokameran när man filmar. För att publiken inte ska tycka det är jobbigt att se filmen behöver eleverna träna på att använda ett stativ så att bilden kommer att bli stabil. Man behöver ha olika kameravinklar för att berätta vilken position rollen har. Ett exempel är perspektiv underifrån tas ofta för en viktig och mäktig karaktär för att visa personens makt, personen ser helt enkelt större ut. Man ska förklara hur man kan använda halv-, halv- och närbild för att förstärka sin berättelse. Manuset är viktigt för att filmen ska hålla. Det är viktigt att skapa en struktur kring arbetet.

Filmens kvalitet står och faller lite grand faktiskt hur bra manus de skrivit ... Vilka var det som gjorde en bra film? -Jo de var de som faktiskt följde manus och sitt storyboard. Och hoppas att någon liksom kommer på att det faktiskt var ett bra sätt att jobba på. (A)

Efterhand som elever har skapat filmer börjar det ställas högre krav på att resultatet ska bli bra. Kravet kommer först och främst inte från lärarna utan från eleverna själva.

När det gäller kunskaper om redigering och filmkameran visar det sig att det går mycket fort att lära ut grunderna och därefter kan elever själva lära sig mer. Det behövs inte mycket mer än några minuter för att visa eleverna de viktigaste funktionerna i redigeringsprogrammet.

Där har jag någon sorts, lär dom basic liksom och sen så får dom upptäcka saker under tiden, för det gör dom. (C)

Vad vill eleverna filma?

Eftersom jag gjorde ett antagande att de flesta elever vill göra film så ställde jag frågan vad pojkar och flickor vill göra film om, förutsatt att de ska göra en berättande film. Och frågade om det var någon skillnad på pojkars och flickors filmer. Informanternas svar varierade men mer i allmänhet vill pojkar ha mer action och våld. Flickor intresseras mer av relationer. Dessutom svarade de på att pojkar lättare överger sin manusidé och får inspiration i stunden och filmar hellre händelser än berättelser.

Motivation

Att använda film som verktyg är enligt många informanter en möjlig väg att skapa motivation där kunskapsmål helt enkelt kan nås på ett annorlunda och mer intressant sätt. Eleverna ges möjlighet att dramatisera historiska händelser och berättelser. Dessutom kan de redovisa kunskaper som de skaffat sig genom att skapa film om detta. Att skapa ett intresse ansågs motivera elever att tillgodogöra sig kunskaper i en mängd andra skolämnen för att man kan levandegöra ett skolämne genom att t ex låta elever spela upp en historisk händelse.

Vi har en kista från Sörmlands museum med historiska föremål och då kan vi filmatisera en händelse som Nyköpings gästabad och då kan jag känna att här kan vi nå, utifrån kursplanen

då, här kan vi väcka intresse för ämnet historia där vi också ser vad är en källa för något, källmaterial, i och med att vi har material från denna kista får dom själva prova det här materialet får dom agera och så. (B)

Motivationen kan också leda till att befästa kunskaper på ett sätt som inte hade kunnat fås genom böcker.

Jag tror stenhårt på att har du illustrerat hur blodomloppet fungerar när du gör en film så glömmer inte du det. Har du bara läst det i en lärobok så kommer du inte att komma ihåg det. (A)

De lärare jag har intervjuat blir också motiverade av elevernas glädje och stolthet över att ha skapat något som de tycker är väldigt bra. Även de som sällan syns får möjlighet att blomma ut, kanske också med stor framgång.

...det är roligt att se att dom får en annan, både lärare och klasskamrater kan upptäcka att dom har andra starka sidor som inte kommer fram på något annat sätt. (C)

Genom arbetet får man också reda på många av barnens tankar och berättelser. En lärare drivs av problemlösningen som uppstår hela tiden, att ett lakan kan bli ett spöke och hur kan man få en "fågel" att flyga med hjälp av trådar.

Det som motverkar motivationen

Att skapa film visar sig ofta vara ett stressmoment för lärare. Det är många saker att hålla reda på och detta leder ofta till stressiga situationer, framförallt om gruppen är ovan att hantera verktygen som erbjuds. Är antalet barn som ska arbeta med ett filmprojekt stort och lärarresurser begränsat så kan det också leda till svårigheter. Om bara en liten del av gruppen arbetar med redigering så kan den övriga gruppen få svårt att koncentrera sig. De informanter som arbetat med mindre grupper eller har tillgång till fler resurspersoner upplever mindre stress generellt med gruppen. Däremot är krånglande teknik alltid ett problem.

...då är det lite kamikazeprojekt att vara ensam med 25 ungar och dom kan inte tekniken och så strular det och ja, kaos brukar det vara (A).

Material som saknas är också ett stort problem, om en kamera är borta blir det svårt att filma, saknas sladd blir det svårt att överföra film till dator. Dessutom blir det ett problem när man inte hanterat utrustning som gruppen gjort överenskommelser om. Exempel på felaktigt hanterande kan vara att batterier inte laddas eller att utrustning inte överlämnas till nästa person i tid. Att det tar mycket tid från annan undervisning som man också ska hinna med upplever lärarna vara ett problem. En del elever har dessutom svårt att arbeta med de ökande frihetsgrader som arbete med film innebär. Om man arbetar inom helklass är det alltid en risk för konflikter men det är problem som uppkommer även i andra grupparbeten. En annan

svårighet är förväntningar som inte alltid kan uppfyllas. Exempel på detta är att inte alla kan göra den där häftiga filmen med alla specialeffekter med begränsade material och kunskaper.

Blir arbetet seriöst?

Eleverna upplever kanske inte filmningen som ett jobb eftersom de ofta finner arbetet mycket lustfyllt. Eftersom pedagogerna som jag pratat med alltid har ett syfte eller en plan med filmningen och elever vet vilket uppdrag de har så tas uppgiften oftast på stort allvar. Mina informanter har samtliga påvisat vikten av att skriva ett bra manus innan elever får filma sina berättelser, det finns alltså krav som måste uppfyllas innan en elev får fortsätta med filmning och redigering.

Publiken

Elever tycker om att få bestämma stor del av innehållet i berättelsen och sedan visa resultatet för en publik. Att medverka och att givas möjlighet att filma "sin värld" skapar arbetsvilja och engagemang.

...Och de är jättestolta att visa upp det där. (A)

Lärares tankar om samarbetet inom gruppen

I en av intervjuerna lyfts samarbetet fram som en viktig kunskap vilken man kan få genom att göra film i klass.

... men t ex samarbete och hänsyn till varandra om man har t ex en kamera och man är en hel klass som ska göra ett filmarbete. Då kanske man har gjort ett schema att man måste hålla tiden att man inte använder batteriet så att den gruppen som kommer efteråt får sämre förutsättningar. (C)

Samarbetet mellan grupper beror inte så ofta på kön och uppdelning i kön, dock spelar individer större roll. Personer som brukar fungera bra i andra gruppsituationer fungerar oftast när man gör film. Problem kan dock uppstå om man har flera personer i samma grupp som vill "synas mest".

När det gäller uppdelning av arbetsroller i gruppen kan det både ske spontant inom gruppen och genom elevens önskemål till gruppen. Det kan vara lämpligt att i samband med detta tydligt tala om vilka roller som finns vid filmskapande i samband med att elever i gruppen väljer sina roller, då har eleven stor möjlighet att välja arbetsroll efter sitt intresse. En lärare berättade att hon var mycket noggrann med att alla i gruppen skulle veta vem som hade vilken roll i arbetet.

En jättebra sak jag har gjort när jag har stora klasser, då har jag små lappar som jag sätter upp så att alla ser att alla dom här uppgifterna behöver man ha med för att det ska bli en hel film och sen får de välja vad för någonting de ska göra. (C)

Beroende på gruppens storlek måste deltagarna ibland ta mer än en arbetsroll under arbetets gång. I en del grupper vill elever absolut stå framför kameran och agera medan andra absolut inte vill. Ett fåtal elever får inte vara med på bild över huvud taget men de kan också ha mycket viktiga roller vid skapande av film utan att behöva stå framför kameran. Ofta blir de, som inte vill-, eller får vara med på bild fotografer och spelar in filmen. Regissörsrollen eller den som ser till att allt fungerar och att berättelsen blir logisk under inspelningen/redigeringen sköts ibland av läraren som i många fall behöver ha sista ordet. När elever blir mer vana att skapa film ges ofta större friheter men samtidigt större ansvar och då kan regissörsrollen ges till elever. Ansvaret släpps inte helt till elever, en del av lärarna gör avstämningar innan varje filmlektion. Det finns också gränser för vad som får spelas in, den gränsen bestäms av lärare.

En informant brukar dela ut en scriptaroll till en elev. Denna person ansvarar för att det görs listor på saker som ska fixas i samband till manus som till exempel rekvisita och plats till varje scen. Dessutom ska de ha koll på alla papper som behövs till filmningen. Denna roll tas ofta av *de tysta flickorna*. Det är en jätteviktig roll som dessutom ger fler möjlighet att vara delaktiga i processen utifrån vad de själv vill göra.

När det gäller vem som arbetar med redigering har jag inte heller fått enhetliga svar. Dels kan det vara ett samarbete för hela gruppen, ibland tar en elev kommandot och leder arbetet:

Jag tror att den som är mest dominant tar datorn och dom andra sitter och tittar på. (A)

Elever som har svårt att delta i gruppen av olika anledningar hanteras också olika. En lösning är att de får ett specialuppdrag som till exempel dokumentation, inledning eller avslutning av de andras arbete. Många gånger har elever med svårigheter att samarbeta en elevassistent som också kan bidra till att detta arbete blir genomfört för dessa elever. Syftet med dessa arbetsuppgifter är att alla ska känna att de har deltagit i filmarbetet. I vissa andra sammanhang har elever som inte kunnat samarbeta fått arbeta med *vanligt* skolarbete. Det finns andra orsaker till samarbetssvårigheter, vilket mina informanter gav information om.

Innehåll

Ett vanligt innehåll i en färdig film består oftast i förtexter som innehåller titel. Denna förtext behöver inte alltid komma först i filmen utan kan dröja en liten stund. Ibland innehåller den skådespelarnas och rollernas namn. Huvudfilmen brukar förläggas mellan för- och eftertexter. Efter filmen kommer oftast eftertexterna där de som deltagit i att göra filmen brukar vara presenterade, ibland inleds eftertexterna med "Slut", "The End" eller liknande. Inte sällan brukar bortklippa scener eller "bloopers" klippas in efter eftertexterna. Ibland kan dessa till och med vara längre än själva filmen.

Elevers villkor

För att en film ska fungera bra inför en publik måste den vara begriplig. Ett grundläggande krav som mina informanter haft är att elever ska presentera ett manus som talar om hur berättelsen hänger ihop för att det som filmats ska kunna förstås. Hur manuset kontrolleras är olika men berättandet ska inledas och avslutas.

De måste presentera någon form av manus... och sen får de berätta för mig personligen i gruppen för då märker jag om det är bitar som inte hänger ihop för helt plötsligt kan det dyka upp en figur som inte har funnits förut och då kan jag undra: "Vad kommer han ifrån", "Hur hänger det här ihop?" för de själva lever ju i sin berättelse. ... Det handlar om att berättelsen ska bli tydlig. (C)

Dessutom behövs det ofta en lärare som tar definitiva beslut på ett sätt som jag tidigare har beskrivit regissörsrollen. Det finns händelser som inte får gestaltas på filmer inom skolans ram eller är direkt olämpliga men det är lite otydligt exakt var gränsen går. Gemensamt är att innan man säger nej bör ämnet diskuteras så att elever själva inser vad som kanske inte bör skildras. Gemensamt är att det finns en gräns hos mina informanter. Ofta måste man anpassa vad som är lämpligt till publiken. Består publiken exempelvis av väldigt små barn kan man inte visa våldsskildringar hur som helst. Det finns också andra kreativa sätt att få elever att förstå ungefär vart gränsen går. Ska man visa upp filmen för föräldrar, vilket ofta görs på föräldramöten, vill man ju att elever ska vara stolta över sitt arbete.

"Du ska kunna visa filmen för din mamma" och det brukar sortera bort det mesta. (A)

Rättighetsfrågan dyker också upp och som lärare måste man vara noga med att följa upphovsrättslagar för musik och liknande.

Krav på resultat

De som intervjuats är tydliga med att det inte alltid är resultatet i filmandet som är det viktiga utan vad man lär sig under arbetets gång. De som ser filmen ska dock kunna förstå berättelsen. Filmen ska kunna visas för andra på skolan och för föräldrar. Efter att filmen är klar kan man diskutera varför filmen blev som den blev. Det är oftast eleverna som ställer större krav på sig själva efterhand som de lär sig hur utrustning fungerar och hur man skapar en bättre film.

Copyright

Många elever vill använda känd musik för att förbättra sina filmer vilket inte är lagligt utan licens. Mina informanter berättar att om kommunen skulle skaffa licensen "Musik i Media" skulle musik kunna användas mer. Däremot görs vissa undantag för egna filmer som inte ska visas upp för allmän publik.

Lärarens villkor

Lärarens roll under ett pågående filmarbete är att först introducera grunderna i hur man sköter de verktyg som finns till hands. Det visar sig att elever snabbt kan använda de mest grundläggande funktioner i kamera och redigeringsprogram. Efter att de lärt sig grunderna vill de ofta prova själva och lär sig genom att prova sig fram. Har en kompis lärt sig något så vill ofta de andra prova. För att manuset ska vara begriplig av alla behöver lärare ofta kontrollera och diskutera detta tillsammans med författaren. Ibland saknas information eftersom alla elever sitter inne med olika förkunskaper och ibland kan självklarheter för författaren vara något obegripligt för någon annan. Ibland måste läraren se till att alla bitar hänger ihop och hjälpa eleven att skriva ett väl fungerande manus som blir tydligt för åskådarna. Elever får också tränas i att skapa berättelser och hur man kan förbättra filmen t ex med olika kameravinklar. Under inspelning och redigering hjälper läraren ofta till med teknik, både genom att lära elever använda befintlig teknik och reda ut om någonting inte fungerar som det ska. Elever som arbetat mycket med film blir i allmänhet mer självgående och kan själva lösa många problem som uppstår. När det gäller vissa uppgifter, som till exempel redigering kan det vara bra att man som lärare är med och styr så att fler får möjlighet att prova på. Läraren kan också tala om när något kan vara olämpligt att dramatisera. Lärarens uppdrag är också att dela in grupper som ska filma. En storlek på grupp är inte självklar bara för att man ska arbeta med film. Vilken indelning man väljer beror bland annat på vilket syfte det är att arbeta med film, vilka som ska arbeta med film och om hela klassen ska delta. Mina informanter har olika gruppstorlekar fast högst 27 elever. Indelning av grupper beror bland annat på om det är en aktivitet inom klassen

eller om det är ett arbete inom elevens val. En av informanterna åker regelbundet runt till kommunens skolor och gör film med olika klasser.

Ibland har jag gjort med en hel klass när de har varit 20-23 och att det verkligen är hela gruppen och ibland har vi kommit fram till att vi kanske ska ha grupper med fyra eller tre. (C)
...jag brukar säga max 12 stycken...(B)

Ibland kan elevens intresse och önskemål avgöra indelning i grupper. Det förekommer att de som vill arbeta tillsammans med någon särskild väljer att önska samma ämne som en form av indirekt kamratval, i vissa fall kan det innebära problem.

Det är ju inte så att de som är kompisar gör bäst film ihop så jag skulle vilja att de valde efter intresseområde. ... Och tyvärr är det fortfarande så att det väljer vad kompisarna har valt, inte vad de själva vill. (A)

Att eleverna helt självständigt väljer grupp tillåts inte av dem jag intervjuat. En stor risk om elever skulle välja grupp tillhörighet själva är att någon inte skulle bli vald. Dessa barn skulle med största sannolikhet känna sig utanför. När arbetet sker i form av elevens val har elever från olika klasser fått önska att arbeta med film och hamnar då naturligt i en grupp.

Och för att de inte ska utsättas för att inte komma i en grupp, att ingen väljer dem så får mina elever aldrig välja utan jag brukar göra grupperna. (A)

En annan svårighet är att det kan vara svårt för vissa elever att samarbeta eftersom man vill prioritera sina egna idéer och har svårt att lyssna på andras.

...du vet med högst status. De väljer alltid varann och så ska de göra något jättehäftig film, och så har de så mycket konflikter eftersom de alla vill vara störst, bäst och vackrast. (A)

I vissa sammanhang har grupper lottats ut men då kan det finnas en risk att "helt fel" personer ska samarbeta. Fördelen är att det alltid är "rättvist" och elever brukar acceptera en offentlig lottning. När mina informanter delar upp grupper blir det sällan rena pojk- eller flickgrupper. Filmen blir oftast bättre av en könsmässigt heterogen grupp.

Tid

Ingen av de lärare jag frågat kan berätta exakt hur lång tid det tar att bli klar med en film eftersom det beror på så många faktorer. Saker som kan påverka tidsåtgången är om arbetet kan ske kontinuerligt eller om det kan ske högst ett par gånger per vecka. Eventuell osämja i gruppen innebär att filmarbetet saktas ner. Elevers erfarenhet påverkar tidsåtgången. Även gruppens storlek påverkar tidsåtgången liksom struktur och ordning i klassen och kollegiet. Tidsåtgången påverkas även av vilken genre som man gör film. Animerad film är en av de filmtekniker som tar längst tid eftersom man måste filma ruta för ruta. Tillgång till teknisk utrustning påverkar tiden för att färdigställa ett resultat. Dels om man får låna utrustningen

under viss tid och om det räcker till alla grupper. Lånad utrustning som ska återlämnas på ett bestämt datum kan vara en bidragande orsak till stress i slutet av lånetiden. En stor svårighet är att begränsa elevernas tid. Ibland ska datorer lånas från något resurscenter och då blir det en tydlig deadline som kräver effektivitet. Vid ett sådant lån blir ofta den största delen av arbetet utfört sista veckan då nästan all annan undervisning ersätts med filmarbete¹². Det förekommer att pedagogen i fråga tar hem utrustningen för att färdigställa arbetet. Arbetet som tas hem består oftast i att rendera¹³ och överföra filmer till en dator och sedan bränna in filmer till eleverna i form av DVD-skivor. Då detta arbete utförs räcker inte alltid lärarens ordinarie arbetstid till.

...filmarbetet får gå på eget brinnande intresse. (A)

Utrustning

För att kunna skapa modernare film krävs både kamera och redigeringsutrustning. Det som informanterna diskuterat mest gällande denna utrustning är att den inte alltid fungerar och det kan skapa viss frustration. Dessutom avkrävs elever ansvar för att materialet ska vara tillgängligt för alla. Om utrustningens saknas eller krånglar blir det ofta stor stress i samband med detta.

Alltså skulle vi göra film om hur blodomloppet fungerar och sånt där. Men det stupade på att vi fick inte ihop någon teknik. (A)

Dock sätts deltagarna inför problemlösningsmöjligheter som kan lösa ganska många svårigheter.

Vi lånade en gammal Mac och så fick han tejpa upp en A4 på väggen och så fick han använda den inbyggda kameran i Macen och klämma den nära väggen och så fick de stå och pilla och röra figurerna på väggen. (A)

Uppmuntran från kollegor och skollledning

Att driva filmprojekt tar mycket tid och trots att det kan ge glädje för elever och ansvarig lärare kan det också vara jobbigt. I de flesta fall är kollegor och skollledning mycket positiva till att

---

¹² När denna intervju gjordes hade aktuell kommun ej timplan för undervisning vilket den har idag.

¹³ Av engelskans "render" vilket betyder översätta eller tolka. Enligt filmprogrammet iMovie som avses här betyder rendera ungefär att du gör om filmredigeringsfil till en digital filmfil som kan visas i dator eller sparas på annat medium.

lärare driver filmandet. Ibland är de glada för att "någon annan" faktiskt hjälper elever att nå alla mål i kursplanen då det kan vara ett motstånd för vissa att använda viss teknisk utrustning. Det finns skolor där lärare har svårt att få hjälp av kollegor under projektens gång, det kan behövas extra resurs. Det kan vara svårt att få hjälp av kollegor om inte skolledningen stödjer arbetssättet. Att besöka nätverksträffar för att utbyta erfarenheter för detta arbetssätt tar också tid där arbetslaget på den egna skolan måste vara utan läraren.

Föräldrar

Föräldrar får information om att film ska göras. Ofta behöver man tillstånd om elevernas ansikten spelas in med filmkamera. Tillstånd till att filma elever kan ges i och med föräldramöten. På föräldramöten informeras även anledningen till att arbetssättet används och filmer brukar visas upp. Informationen skickas även hem med veckobrev eller planeringsdokument. Om filmen ska visas upp för publik utanför skolan, exempelvis regionala filmfestivaler, brukar tillstånd begäras för varje tillfälle. Det är mycket sällan som pedagoger får nej från föräldrar i dessa sammanhang. Undantag från att begära tillstånd görs ibland när eleverna tillverkar en animerad film där de själva gjort figurerna eftersom elevernas ansikten inte syns på bild. När elever vet att deras föräldrar kommer att se filmen brukar arbetet bli mer seriöst, dessutom är det ytterligare ett sätt för barnet att bli sedd. Jag väljer att upprepa ett citat från mina intervjuer:

'Du ska kunna visa filmen för din mamma' och det brukar sortera bort det mesta. (A)

Diskussion

Syftet med denna undersökning var att redovisa några för- och nackdelar med att låta elever skapa film som en del av sitt lärande sett från en pedagogs synvinkel. Jag ville få reda på vilka lärarens intentioner med undervisningen var och också undersöka vilka villkor som ställs på lärarna. Dessutom har jag fått reda på hur lärare väljer att arbeta med film i skolan.

Metoddiskussion

Eftersom jag valt att intervjua personer som brinner för detta arbetssätt inser jag att det är svårt att få en helt nyanserad bild på nackdelar med arbetssättet. Jag inser att det kan finnas många pedagoger som har provat arbetssättet för att senare förkasta det som icke fungerande av olika orsaker, bland annat kan teknisk utrustning krångla så mycket att man ger upp. För att undersökningen skulle bli ännu bättre skulle jag behöva intervjua personer som en tid provat arbetssättet men sedan avslutat det, av naturliga orsaker är dessa personer svåra att hitta. Att intervjua lärare som inte provat arbetssättet fyller ingen funktion för denna undersökning. Att intervjua lärare som provat arbetssättet enbart ett fåtal gånger innebär också färre erfarenheter om arbetssättet.

En stor risk, som jag är medveten om, är att jag själv utformat frågor till informanter. Jag är själv positiv till arbetssättet efter att ha provat det vid ett flertal tillfällen. Att jag dessutom använt mig av en semistrukturerad intervjuform kan också påverka resultatet även om jag hela tiden försökt hålla frågeställningar balanserade mot för- och nackdelar och jag anser mig ha lyckats relativt väl. Jag bedömer att mina informanter har svarat på ett ärligt sätt och att de inte anpassar sina svar bara för att de, sedan tidigare, känner till mig.

Eftersom undersökningen har en fenomenologisk-hermeneutisk ansats har frågor ställts på ett sådant sätt så att informanterna uppfattat och tolkat vissa situationer. (Bryman, 2008)

Skulle jag få frågan om informanterna styrs av egna intressen skulle jag säga nej. Mina informanter är valda med bekvämlighetsurval, dessutom har jag valt personer där jag personligen gjort bedömningen att de har god integritet, de drivs i detta fall inte av något eget vinstintresse eller kan nå fördelar på något sätt genom denna undersökning.

På grund av att antalet informanter är lågt går det inte att dra generella slutsatser för arbetssättet som helhet. Däremot märker jag tydliga tendenser som kan berika undervisningen inom skolan.

Intervjuerna varade mellan en timme och cirka 1h 20 minuter och det är svårt att under hela denna tid svara eller ställa frågor på ett perfekt sätt.

Resultatdiskussion

Lärandet

Lärandet sker främst sociokulturellt (jämför Behaviorism genom Säljö, 2000), genom att elever samarbetar och diskuterar med varandra och genom lärare. De utbyter erfarenheter på hur utrustningen bäst kan användas och hur man kan skapa ett berättande genom att diskutera hur olika personer uppfattar berättelsen. Eleven strävar längre i att nå mer färdigheter genom att få belöningar i form av reaktioner från publik och uppmuntran från lärare och kamrater (jämför Skinner genom Säljö, 2000). Lärandet sker också till viss del enligt Kognitivismens teorier (Säljö, 2000): Eleven som ska redigera måste prova olika sätt att använda redigeringsprogrammet. Eleven som redigerar en film måste prova sig fram i redigeringsprogrammets olika funktioner, exempelvis hur man kan lägga på olika texter och effekter till filmen. Många gånger blir det fel och även det kan ses som ett lärande. Efter att ha lärt sig grunderna i ett program kan en redigerare lära sig med hjälp av "trial and error"¹⁴. Eleven ges möjlighet att genom sitt lärande nå kunskaper inom olika aspekter. Elever kan bearbeta Faktakunskaper genom att berätta om olika teman. Genom att bearbeta fakta från sin berättelse genom att göra film finns möjlighet att nå förståelse kring fakta och därigenom bättre komma ihåg informationen (jämför Gustavsson, 2004):

Jag tror benhårt på att har du illustrerat hur blodomloppet fungerar när du gör en film så glömmet du inte det. Har du bara läst det i en lärobok så kommer du inte att komma ihåg det
(A)

Genom att regelbundet träna på att skapa berättelser och filmatisera dessa ökar också färdigheten kring att skapa film, och även berättelser. Elever vet hur något ska göras och kunna genomföra det (jämför Gustavsson, 2004). Förtrogenheten märker lärare exempelvis hos elever som filmat mycket. Dessa blir i allmänhet mer självgående och kan själva lösa problem som uppstår. Det blir en tyst kunskap som efter en tid sitter i händerna, min reflektion är att elever efter en tid kan lösa tekniska svårigheter, men de har ofta svårt att förklara hur de har gjort för att lösa problemen (jämför Gustavsson, 2004). Lärandet kan inte som tidigare kontrolleras av lärare och ansvar måste delas ut till elever detta ger möjlighet att lära sig något annat än vanliga faktakunskaper, de måste hitta och välja ut lösningar till olika problem, exempelvis inspelningsplats och hur man berättar om olika skeenden.

Berättandet

---

¹⁴ Trial and error är en metod, där man slumpvis provar lösningar tills den rätta infinner sig (NE.se).

Till stor del fick jag många bra svar på vilka för- och nackdelarna med detta arbetssätt var. Lärarnas intentioner och villkor skilde sig åt vilket jag försökt tolka i resultatdelen. En tydlig tendens är att elever kan lära sig många färdigheter och öka sina förmågor med filmningen. Många av de färdigheter som elever, enligt vår läroplan, ska nå finns väl förankrade där samtidigt som det är svårt för varje enskild lärare att känna till alla detaljer kring varje ämne även om de verkar känna till de större ramarna för de ämnen som de undervisar i. I intervjuerna är det tydligt att lärarna vill ge ytterligare ett verktyg för elever att uttrycka sig med, även om de inte i detalj nämner skäl hämtade från Läroplanen.

Kunskaper om bilder och bildkommunikation är betydelsefulla för att kunna uttrycka egna åsikter och delta aktivt i samhällslivet... Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur bildbudskap utformas i olika medier.(Skolverket, 2011. s. 20)

Barnkonventionen tar upp barns rätt att uttrycka sig (UNICEF, u. å.). Med tanke på olika barns olika behov måste pedagoger anpassa sig till alla elever. Att skapa film kan också vara ett sätt att uttrycka sig för de elever som inte har förmåga att uttrycka sig med det skrivna ordet. Det vidgade textbegreppet som redovisades i Kursplaner och betygskriterier 2000 (Skolverket, 2008) visade att all information inte behöver förmedlas i form av ren text utan även som bilder och enligt mina informanternas tolkning även rörliga bilder. Ett annat exempel på att elever kan få uttrycka sina åsikter görs med Öhman-Gullbergs (2006) uppsats där elever tydligt kan presentera sina åsikter om EMU genom detta multimodala medium. Intentionen finns kvar i den nya läroplanen (Skolverket, 2011) men med annan formulering och tydligare inriktning att även film ska vara med. Dock används begreppet "det vidgade textbegreppet" flitigt av de lärare som jag intervjuat eftersom det är så tydligt.

Med film som verktyg berättar elever sina egna berättelser och förmedlar sina egna åsikter. Elever kan också dokumentera naturvetenskapliga undersökningar genom film eller presentera vad de lärt sig genom att dramatisera historiska händelser i en film och därmed redovisa faktakunskaper. Filmens syfte är att komplettera befintlig undervisning, ingen av lärarna använder verktyget film till all sin undervisning.

Ett problem som jag upptäckte är att olika frågor som ställs kan tolkas mycket olika. För att nämna en fråga "om alla elever är engagerade i filmarbetet" slår ju olika på elever som aktivt valt att arbeta med film inom ämnet elevens val och de som gör film utan ett eget aktivt val, inom klassen. De pedagoger som jag intervjuat har olika roller i sin undervisning med film och därför tolkas svaren olika. En fördel med att de intervjuade pedagogerna har olika roller är att man kan få flera infallsvinklar på samma frågeställning.

Lärarens insats

Jag är medveten om att resultatet skulle vara annorlunda om jag ställt frågan till de som provat, men inte valt att arbeta med film i skolan, återigen påstår jag inte att denna undersökning är en generell sanning. Även om lärarna uppskattar arbetssättet så finns det problem, främst tiden. Tiden som går åt att göra film påverkar både elever och lärare. Det går alltid åt mer tid än man tänkt sig och att lärare ibland lägger egen tid för att avsluta arbetet, ofta med att överföra filmer till ett annat medium, vanligen DVD-skiva men det finns även andra möjligheter att förmedla film nuförtiden. Lärare som utför detta jobb gör det ofta ideellt på obetald tid. Utrustning kan också vara ett problem. Du måste ha tillgång till dator och filmkamera. Batterier måste laddas och ofta måste ganska lite utrustning räcka till många elever.

Processen och resultatet

Både processen d v s själva skapandet av filmen och resultatet är två inspirationskällor för lärarna. Jag trodde inledningsvis att resultatet skulle överväga eftersom två av informanterna deltagit i olika filmfestivaler med elever. Visst är resultatet inspirerande, att elever får visa upp sin film för andra och känna sig stolta. Men vid intervjuerna märker jag att processen verkar vara det mest intressanta. Det är utmanande att med små medel hitta lämpliga inspelningsplatser och bra rekvisita. Lärarna verkar dessutom brinna för att skapa ett berättande både dokumentärt och genom fantasi. Dessutom lär sig elever efter hand att själva lösa problem som dyker upp under arbetets gång. Detta har även Öhman-Gullberg (2006) påvisat i sin uppsats så poängterar hennes informanter om "det prövande och experimenterande som möjliggörs genom filmmediets karaktär i jämförelse med andra estetiska kommunikationsformer..." (s.121).

Bemötandet från kollegor och skolledning

Att det finns eldsjälar på skolan som brinner för denna typ av undervisning och dessutom hjälper andra lärare anses oftast positivt. Det är viktigt att de lärare som gillar att arbeta med film får stöd både i form av utrustning och av tid, för att det ska kunna bli god kvalitet i det som görs. De flesta skolor som jag besökt har en god grunduppsättning verktyg för att enstaka grupper ska kunna arbeta med filmskapande. För att kunna arbeta mer professionellt krävs dock bättre utrustning, vilket också kostar en del pengar. De billigaste kamerorna behöver t ex mycket ljus för att kvaliteten ska bli bra. Ett billigare stativ är oftast ostabilt och så vidare. För att många grupper ska kunna arbeta samtidigt krävs fler datorer.

För att kunna skapa små grupper, som lärarna påpekar ger bästa resultatet, behövs stöttning i form av personalresurs, för att minska gruppernas storlek. Lyckligtvis fungerar detta bra på många skolor där jag tror fler elever får möjlighet att prova på att arbeta med film.

Min slutsats

Att använda film i skolan har visat sig mycket användbart när man tillfälligt ska höja motivation i undervisningen. Att enbart använda sig av detta arbetssätt i skolan tror jag inte fungerar bra. De långsiktiga vinsterna ligger i elevens färdigheter att lösa problem, främst tekniska, och att kunna berätta. De lär sig också redovisa olika aspekter av kunskap på ett ytterligare sätt än traditionell undervisning. Elever tycker i de flesta fall om att använda film som ett verktyg för lärande. Eftersom jag själv provat verktyget så har jag redan innan undersökningen lärt mig att det kan fungera bra. Vid vissa tillfällen har elever blivit så inspirerade att de själva gjort filmer under sin fritid som de visat upp för klassen. Dessutom tar elever ofta större ansvar än vad de gör under vanliga lektioner vilket Öhman-Gullberg (2006) också erfarit. Min gissning är att arbetssättet, som höjer motivationen, samt att lärarnas minskade kontroll leder till att elever tar ett större ansvar eftersom de faktiskt vill visa sin slutprodukt.

Det är ett fåtal elever som inte gillar denna form av undervisning. Min undersökning anar en tendens att de elever som inte gillar detta arbetssätt oftast inte brukar uppskatta "vanliga lektioner" heller. Ofta sätts svårigheter i samarbete på sin spets eftersom flera har möjlighet att påverka innehållet och alla inte är beredda att lyssna på övriga.

Elever lär sig snabbt att använda många funktioner om man lärt ut de första grunderna i att hantera videokameran och redigeringsverktygen. Mycket fokus måste dock läggas på att göra berättandet begripligt för att publiken bättre ska uppskatta filmen. Mycket som ingår i vanlig svensk skrivprocess kan överföras till berättande i film. Elever ska i ämnet svenska arbeta med bland annat detta centrala innehåll:

Skapande av texter där ord, bild och ljud samspelar. (Skolverket, 2011. Sid 224)

Detta innehåll, anser jag, är lätt att nå om arbetssättet används.

Arbetssättet passar inte alla lärare. För att undervisningen ska bli bra måste pedagogen som håller i undervisningen ha gott tålamod och tekniska kunskaper eftersom tekniska svårigheter ofta måste felsökas. Det är mer regel än undantag att något krånglar. Ett klassiskt problem med äldre filmkameror med kassett är elever som spolar tillbaka för att se om scenen blev bra, vilket den naturligtvis blev, och sedan spelar över det inspelade. Till lärare kommer då självklart frågan: Var är filmsnutten som blev så bra? Datorer har en tendens att "låsa sig" och mystiskt låta bli att fungera. Ibland verkar det nästan som om datorn ändrat något av innehållet utan hjälp från den som redigerar. Man måste regelbundet spara ändringarna för att inte riskera att något blir förstört.

Några färdigheter som elever övar på är följande:

- Skapa ett begripligt berättande med början, handling och slut.

- Beräkna tider.
- Träning t ex i hur kameraperspektiv kan påverka en berättelse och hur karaktärer framställs genom olika kameravinklar.
- Samarbete i gruppen och förmåga att kunna ta demokratiska beslut.
- Träning i att hantera dator, arbeta med film och bilder digitalt.
- Det kan bli lättare att analysera andras filmer om man gjort egna. Vilket kan vara en viktig byggsten till ett eget kritiskt tänkande.
- Bra träning i kritiskt tänkande om man får träna på att göra trickfilm.

Tiden som går åt att göra film är stor och det är en kostnad i form av lektionstid som ibland känns dyrare än vad annan undervisning kostar tidsmässigt. Räknat i "kunskap per timme" om sådant begrepp finns, känns tiden dyr. Därför tror jag inte att en stor del av undervisningen ska ske genom att elever gör film, men absolut en liten del.

Att göra en undersökning ger inte enbart svar, den ger nya frågor till nya undersökningar. Här är några intressanta frågeställningar som arbetet med undersökningen skapade:

- Kunskap under tid: Som jämförelse till Sernholts (2011) undersökning där hon mätte kunskap över tid om man fått informationen visuellt mot att ha läst den i en skriven text. Det skulle vara intressant att göra en motsvarande studie: Om en elev gör en film inom något tema vore det intressant att mäta elevens faktakunskaper om detta arbetsområde efter en längre tid jämfört med att studera ämnet i vanlig textform.
- Elever skaffar sig arbetsvanor vid datorerna när de redigerar. En undersökning är om elevens generella datorkompetens stiger efter ett genomfört filmprojekt i program som inte rör själva filmandet.
- En undersökning är att ta reda på om en grupp som är van att skriva berättande texter tydligt ökar sina färdigheter i att skapa berättelser genom att använda film som verktyg.
- Mycket film, framförallt reklamsnuttar, används för att påverka konsumenter att *köpa* olika budskap. En intressant undersökning är om elever påverkas mindre av sådana budskap om de själva fått göra egna filmer för att sälja sitt budskap.

All the world's a stage, and all the men and women merely players: they have their exits and their entrances; and one man in his time plays many parts, his acts being seven ages.

(William Shakespeare)

Referenser

- Blom, M., & Viklund, K. (2002). *Film for joy and learning, film education in Sweden*. (r. a. Translator Scandinavia AB, övers.) Stockholm, Sverige: Skolverket & Svenska Filminstitutet.
- Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2:5 uppl.). (Å. Sterner, M. Ljunggren, Eds., & B. Nilsson, övers.) Stockholm: Liber.
- Carlsson, A., Koppfeldt, T. (2003). *Bild och retorik i media* (2:1 uppl.). Malmö: Liber.
- Danielsson, H. (2002). *Att lära med media: om det språkliga skapandets villkor i skolan med fokus på video*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Ericsson, E. (2002). *Animera mera: Att berätta med ord, bilder, rörelser och ljud*. Stockholm: Utbildningsradion.
- Ekeland, T-J. (2006). *Konflikt och konfliktförståelse: för vården och den sociala sektorn* (H. Nordli övers.). Stockholm: Liber.
- Granath, T. (2002). *Manus & dramaturgi för film* (2. uppl.). Stockholm: Liber.
- Gustavsson, B. (2004). *Vad är kunskap: En diskussion om praktisk och teoretisk kunskap* (Fif nr 5). Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Hayles, N. (2012). *How we think: Digital Media and Contemporary Technogenesis*. Chicago, USA: The University of Chicago press.
- Karlsson, A.-M. (2007). Multimodalitet, multisekventialitet, interaktion och situation. Några sätt att tala om "vidgade texter". Karlsson, A.-M. (red.) *TEFA 46*. Uppsala: Ekonomikum.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (Torhäll, S.-E. övers.) Lund, Sverige: Studentlitteratur.
- Swedenborg, L. (red.) (1992). *Svenska synonymordboken*. Stockholm: Nordstedts.
- Olsson, B. (2002). Vad väntar vi på. Ericsson, E. & Schiöler, T (red.). *Animera mera* (p. 7). Stockholm: Utbildningsradion.
- Serholt, S. E. (2011). *Audiovisuell kontra skriftlig stimulans: En jämförande studie mellan effekten av video och text på gymnasieelevers kort- och långsiktiga minnesförmågor*. Göteborgs Universitet, Institutionen för tillämpad informationsteknologi.
- SFS 2000:445 Skollagen Bilaga 3.
- Skolverket. (2001). *Film- och mediepedagogik i skolan -en seminariereserie: Sammanfattande rapport om 11 seminarier om film- och mediepedagogik i skolan hösten 1999 – våren 2000*. Projektet Kultur för Lust och Lärande Dnr 98:1734).
- Skolverket. (2008) *Grundskolans kursplaner och betygskriterier* (2:1 uppl.). Stockholm: Fritzes.
- Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Fritzes.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma.

Öhman-Gullberg, L. (2006). *Movere: Att sätta kunskap i rörelse – en analys av ett ämnesintegrerat arbete i bild och samhällskunskap*. Malmö: Holmbergs

Referenser från Internet

Anonym (u.å). *Cicero Nationalencyklopedien*: hämtad 2014-03-17,

<http://www.ne.se/lang/cicero/145021>.

Danielsson, H. (2004). *Rörlig bild i skolans värld*, Lärarnas Nyheter hämtad 2014-03-18 från

<http://www.lararnasnyheter.se/bild-skolan/2004/02/20/rorlig-bild-skolans-varld>.

Hernwall, P. F. (2011). *Vad har bilder med läs- och skrivutveckling att göra?* Hämtad 2014-01-13

från Skolverket.se: <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/spraklig-kompetens/tema-las-och-skrivinlarning/vad-har-bilder-med-las-och-skrivutveckling-att-gora-1.157523#>.

Medierådet. (2009) *Barns och ungas medievardag* – PowerPoint, hämtad 2011-02-24 från

<http://www.medieradet.se/Bestall--Ladda-ned/Mediekunskap/204/Barns-och-ungas-medievardag---PowerPoint.pub>.

Stim. (2011) *Kunder: Kommunala skolor*. hämtad 2011-03-25: Stim. Från

<http://stim.se/sv/KUNDER/Skola-utbildning/Kommunala-skolor/>.

UNICEF (u.å). *Barnkonventionen -UNICEF Sverige*. Hämtad 2014-02-17 från

unicef.se/barnkonventionen.

Bilaga 1 - Semistrukturerade intervjufrågor

- Vill alla elever göra film?
  - Om inte... kan de inspireras, erbjudas alternativ eller tvingas?
- På vilket sätt anser du att arbete med film är ämnesövergripande?
- Görs lokal pedagogisk planering specifikt för filmarbete på din skola?
  - Om ja, vilka mål (krav) ställs på arbetet med film, vilka mål presenteras?
- Vilka tankar har du om grupperns samarbete och sammansättning?
  - tänks genus?
- Har skolledningen något mål med ditt arbete med att skapa film?
  - skolplan/annat sätt att nå målen än "katederundervisning"
- Vad vill du med arbetet att skapa film?
  - arbete med relationer/ämnesinläring/praktisk träning av IKT-material/retorik/berättande/
- Betraktas arbetet som lek/skolämne eller kombination av dessa av elever?
- Klarar alla/de flesta/några elever av att arbeta med film?
  - (P g a fler frihetsgrader, annorlunda struktur på lektioner, större möjligheter att påverka lektioner än katederundervisning)
- Vem är regissör, vem utser denna person, vilket uppdrag ges till denna person?
  - alla i gruppen/ansvarig pedagog/en i gruppen/demokratiska beslut i gruppen/diktatoriska beslut av en elev i varje grupp...
- Vad är pedagogens roll när eleverna arbetar med att skapa film
- Elever som tröttnar?
- Berätta om arbetsprocessen när film skapas
  - Givet ämne?
  - Manus, vilka ämnen, vilka tankar?
  - krav för varje steg innan man går vidare
  - Följs strukturen som manus/synopsis gett
    - förstår elever nyttan med att följa manus?
  - elever med skrivsvårigheter, får de särskilda strategier?
- Vilka är skillnaderna på dina krav för en nybörjare, respektive mer van filmskapare?
- Vilka skillnader observerar du på killars och tjejers arbete?
  - Finns det genustänk vid indelning av grupper. (Om inte frågan besvarades i intentionsdelen)
- Finns det typiska metaroller (vem tar kameran, vem vill skådespela, vem vill ansvara för teknik?
  - Styr du som pedagog vem som ska göra vad?
- Vad brukar det stå i för/eftertexter?
- Används även bortklippt material?
- Publik
  - Behövs den?
    - syfte med publik? (I arbetet behandlas denna under intentioner, men det känns lämpligt att ställa frågan här)
  - vilka är de?
- Får publiken någon uppgift?
  - konstruktiv kritik? Berätta om innehållet? Analys?
- Upplevs publiken alltid som något positivt?
  - Om inte vad upplevs jobbigt?
- Hur lång tid brukar det ta för elever att behärska tekniken så bra att de kan göra film?
  - Kamera, redigeringsdator, föra över film från kamera till dator... mer?

- Vilka tekniska färdigheter ska eleverna ha innan de får börja?
- Vilka kunskaper tycker du behövs av en pedagog som ska arbeta med filmskapande i skola?
- Vilken kompetensutveckling och/eller inspiration tycker du behövs för att du ska arbeta ännu bättre med att skapa film?
- Sparas filmer?
  - Hur, vilket syfte?
- Kan elever ta med sina filmarbeten hem?
  - vilket format?
- Finns samarbete mellan skolor?
  - Kan det utvecklas
- Frågor om tid
  - Räcker tiden?
  - Hur får du tid/vad är det som inte prioriteras?
  - Sker arbetet koncentrerat under kortare tid eller utspritt under längre tid?
- Frågor om upphovsrätt
  - Respekteras copyright
  - MiM-licens
  - Vilka strategier har du för att ge ljud/musik till elevers projekt?
- Etiska frågor
  - Får elever göra våldsskildringar?
  - Finns det några känsliga innehåll som elever inte får skildra.
    - Vilka syften har du med detta?
- Arbetslaget och skolledning (förvaltningen)
  - På vilket sätt stöttas du? Vilket stöd behöver du ytterligare
- Kostnader och utrustning
  - Vilken utrustning använder ni på er skola?
  - Kan du låna utrustning som saknas på skolan?
  - Anser du att ytterligare/annorlunda utrustning kan behövas för att arbeta med film ännu bättre?
  - Får elever använda egna kameror till produktionen? (mobiltelefonkamera).
  - Om din kommun skulle låna ut ett utrustningspaket för att en klass ska arbeta med film under begränsad tid, vad ska paketet innehålla?
    - Finns det något ytterligare som du vill att paketet ska innehålla?

Vilka frågor tycker du jag glömt att ställa?

Bilaga 2 - Personlig reflektion om val av utrustning

Egna reflektioner över val av utrustning:

Eftersom jag själv med stor entusiasm arbetat med att skapa film med elever anser jag mig ha vissa kunskaper över vilken typ av utrustning som behövs, vilka för- och nackdelar som faktiskt finns. Främst behöver man en kamera som kan filma, helst digitalt. Det finns många olika medium som filmen sparas genom men de vanligaste nu är DV-kassetter, kamera med hårddisk kamera med minneskort och mobiltelefon. DV-kassetter har några klara nackdelar eftersom de måste spolas till rätt läge innan man kan föra in film i dator, elever som vill se det som de precis spelat in raderar ofta filmsnuttar eftersom de glömmer att spola fram kassetten till rätt läge. Fördelar är att kamerorna är lätta att få tag på begagnat och kostar lite om man har kassetter sedan tidigare. Dessutom är det oftare möjligt att spela in stop-motionfilmer¹⁵ direkt till dator med hjälp av denna äldre typ av kamera än med mer moderna. Kassetterna slits dock och blir sämre vid regelbunden användning. Hårddiskkameran kan spara film väldigt många gånger dock måste hela kameran tas med till datorn när man ska överföra filen och när hårddisken på kameran är full måste den tömmas för att det ska bli möjligt att filma mer. Minneskortskameror kan rymma en stor mängd film, när kortet är fullt kan det bytas ut och överföringen går oftast enkelt genom att datorn ofta har minneskortsläsare som gör överföringen smidig. Gemensamt för alla dessa kameror är att de använder batteri som behöver laddas innan bruk. Ett nytt sätt att göra filmer är med mobiltelefon. I nyare telefoner är bildkvaliteten fullt godtagbar och elever har ofta egna filmkameror i fickan. När man kommer till redigering har frågan tidigare varit: Mac eller PC? Macintosh har bra inbyggda program för filmredigering och datorernas program fungerar många år. Nu, år 2014, används datorer i min klass som beställdes till området 2006, dessa fungerar utmärkt ännu. PC är nästan lika användbart men programmet som medföljer saknar många funktioner som finns på Macintoshdatorer. En dator som har Windows XP eller senare har ett enklare redigeringsprogram som heter Movie Maker. Med Officepaketet är det dessutom möjligt att installera Photo Story där man kan skapa en filmliknande berättelse med stillbilder, tal, text och övrigt ljud. En PC är ofta något billigare än en Macintosh men har i sitt grundutbud inte alla funktioner. Sedan en tid går det även att använda sin telefon eller surfplatta som en enklare filmstudio med både kamera och redigering, dessa är något enklare uppbyggda men innehåller några av de mest elementära funktionerna som gör att det blir möjligt att klippa och flytta videoklipp, lägga på ljud och att skapa texter till sina filmer.

---

¹⁵ Animationer görs med en teknik som kallas för stop-motion. Där ändrar man figurer mellan varje filmruta så att det bildas en rörelse när man ser bilderna i följd (ne.se)